

İSLAMİ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI

**MİLLETLERARASI
TARİHTE VE GÜNÜMÜZDE ŞİİLİK
SEMPOZYUMU**

(Tebliğler ve Müzakereler)

International Symposium on al-Shiism Throughout
History and Today

الندوة العلمية الدولية حول الشيعة

عبر التاريخ وفي يومنا

BU KİTAP

İSLAMİ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
TARAFINDAN HAZIRLANMIŞTIR

13 -15 Şubat 1993
13-15 February 1993
İSTANBUL

İLMÎ NEŞRİYAT 11
İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
TARTIŞMALI İLMÎ TOPLANTILAR DİZİSİ 17

Tebliğ ve Müzakerelerin Bilim ve Dil Bakımından Sorumluluğu
Konuşmacılara Aittir.

Kâmilpaşa Sok. No: 7/1 Fatih/İST.- 34260
Tel: 631 74 32 - 523 54 57 Fax: 523 15 85

1. Baskı - 1993, İstanbul

Baskı: Polat Ofset ve Ambalaj San. Ltd. Şti.
501 62 56 - 57 Fax: 501 46 45

5. Tebliğ / Paper:

İMAMIYE-İSNÂAŞERİYE ŞİASI VE TEFSİR ANLAYIŞI

Prof. Dr. ALİ ÖZEK

(Kelime olarak Şîa, yayılmak, genişlemek manasına gelen şuyü' kökündendir. Bir anlamı da taraftar demektir.

Kur'an'da bu kelime bir kaç âyette geçer:

Nûr sûresi 19. âyette: "İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler..." şeklinde geçer ki, yayılmak manasına kullanılmıştır.

Meryem Sûresi 69. âyette: "belli bir dini ve inancı benimseyen her milletten..." denilmiştir. Burada da benimsemek ve taraftar olmak anlamında kullanılmıştır.

Kasas Sûresi 4 ve 15. âyette: "taraftar" manasına kullanılmıştır.

Saffât Sûresi 83. âyette: "taraftar" manasına kullanılmıştır.

Hıcar Sûresi 10. âyette "Eskilerin taraftarları" denilmiştir.

El-En'am Sûresi 159. âyette: "Dinlerinde tefrika yapanlar bir takım gruplara ayrıldılar..." denilmiştir. Burada da taraftarlık anlamındadır.

Kur'an âyetlerinde "Şîa" kelimesi görüldüğü gibi, dini veya siyasi bir akîdeyi benimseyen ve ona taraftar olan kimseler için kullanılmıştır.

İmamet ise, din ve dünya işlerinde insanları idare etmek mânasına kullanılır.

İmamiye isnâaşeriye ise, Şîa'nın itikadına göre ehlibeytten gelen 12 imamın yolunu gösterir.

Bu 12 imam şunlardır:

- 1- Ali b. EbûTâlip (RA.)
- 2- el-Hasen b. Ali
- 3- el-Hüseyin b. Ali
- 4- Ali Zeynel-Abidin b. el-Hasen
- 5- Muhammed el-Bâkır b. Ali Zeynel-âbidin
- 6- Cafer es-Sadık b. Muhammed el-Bâkır
- 7- Mûsâ el-Kâzım b. Ca'fer es-Sadık
- 8- Ali er-Rızâ b. Mûsâ el-Kâzım
- 9- Muhammed el-Cevâd b. Ali er-Rızâ
- 10- Ali el-Hâdî b. Muhammed el-Cevâd
- 11- El-Hasen el-Askerî b. Ali el-Hâdî
- 12- Muhammed el-Mehdî el-Muntazar b. el-Hasen el-Askerî

Onikinci imam gâibtir. Şîa O'nun yeniden geleceğine ve dünyayı adaletle dolduracağına inanır.

Şîa kelimesi hadislerde de geçer:

Meselâ; Ahmed b. Hanbel'in müsnedinde 2/219; 5/407; 1/148, 278; 2/67; 5/108-109, 369; 6/53; ed-Dârimî'de Salât 165; Ebû Dâvud'da Sünnet 16; en-Nesâî'de Kıyamü'l-leyl 16; Şîa kelimesi buralarda çeşitli manalarda kullanılmıştır.

Daha sonra Hz. Ali ve onun soyundan gelenlerin imametine yani onların devlet reisi olmalarına taraftar olanlara ad olmuştur. İşte şu anda Şîa diye bilinen ve tanınan Şîî'lerle diğer müslümanları birbirinden ayıran en bariz özellik, Hz. Ali ve O'nun soyundan gelenlere bağlılık esasına dayanan, fıkhîta Ca'ferî mezhebini benimseyen, daha ziyade İran ve civarında meskûn bulunan İslâm topluluklarına verilen mezhebî bir isimdir. Bize göre Şiilik, dinî bir inanç olmaktan ziyade siyasî bir görüştür. Ancak bu siyasî görüş zamanla dinî hüviyete büründürülmüştür. Onun için Şîî müslüman olmak için mutlaka imametin Hz. Ali ve O'nun soyuna ait olduğuna inanmak gerekir. Aslında siyasî olan bu görüşün dinî inanç haline getirilmesi hem Kur'an'ın umumî teâlimine hem de sünnete ters düşmektedir. Şîa'ya göre imametin sadece Hz. Ali'ye onun soyundan gelenlere ait bir hak olduğuna inanmak, eski Şîa kaynaklarından bazalarına göre müslüman olmanın esaslarından kabul edilmiştir. Ancak Eylül 1991'de Kum'da görüştüğümüz Ayetullah Mekârim Şîrazî, "İmamet inancı, müslüman olmanın değil, Şîî olmanın şartı olduğunu söyledi ve konu hakkında oldukça makul izahlar yaptı. İmamet inancı, imamın yani devlet reisinin peygamberler gibi masum-olmasıdır. Onlara göre imam tıpkı peygamberler gibi vahiy alır, bir peygamberde bulunan hak ve yetkilerin hepsine sahiptir. İmam ve devlet reisi ile ilgili bulunan bu inancın sonucu olarak Şîa imamın insanüstü bir şahıs olduğuna, yaptıklarının tamamen doğru olduğuna, emir ve yasaklarının tıpkı dinin emir ve yasakları gibi kabul edilmesi gereğine inanır. Tabii bu düşünce aslında çok büyük bir anlaşmazlığı da beraberinde getirmektedir. Zira umum müslümanlar Kur'an'da el-Ahzab 40.âyette belirtilen "peygamberlerin sonuncusu..." ifadesine dayanarak Hz. Muhammed (SAV) ile peygamberliğin sona erdiğine, vahyin kesildiğine, artık yeryüzünde masum kişi bulunmadığına inanırlar. Nitekim bu tamamen birbirine zıt iki görüşün sahipleri tarih boyunca birbirleriyle kıyasıya mücadele etmişlerdir. Herşeyden önce bu iki zıt görüşün yumuşatılması gerekir.

Kanaatimizce Şîa'nın diğer fırkalardan ayrıldığı en önemli noktalardan biri bu imamet konusudur. Bu konunun da kendi içinde iki önemli yönü vardır. Onlardan birisi, imamın ehlibeytten olması şartı, ikincisi de masum olması meselesidir. Bu her iki düşünce de yine umum müslümanların genel görüş, düşünce ve inançlarına ters düşmektedir.

Yine bu inanç, yani imamın ehlibeytten olması iddiası, Kur'an'a tamamıyla ters düşmektedir. Zira Şûrâ Suresi 38. âyette Cenabı Allah şöyle buyurur: "Allah'ın davetine icabet edip mü'min olan ve namaz kılan müslümanların idaresi, aralarında istişare (danışma) ile yürütülür.

Bu âyette ve önceki âyetlerde geçen konulardan anlaşıldığına göre müslümanların idarî ve siyasî işleri şûra esasına göre halledilecektir. Müslümanlar birbirleriyle istişare ederek kendi aralarından birini başlarına emir (idareci, imam, reis) seçerler ve O'na itaat ederler. Seçilen bu idareci, Allah'ın kitabı Kur'an ve peygamberin Sünnet'i ile hükmeder. Tabii âlimlerin içtihadları burada en önemli esaslardandır. Nitekim bu iş, başlangıçta böyle olmuştur. Bu şeklide seçilenler arasında Hz. Ali de vardır.

Âl İmran 159. âyette ise peygamberimize hitaben: "... o halde onları (müslümanları) affet. Onların bağışlanmaları için dua et. İdarî ve siyasî işlerde onlara danış..." denilmiştir. Nitekim Resûlullah (SAV) idarî ve siyasî işlerde her zaman ashâbı ile istişare etmiş ayrıca kadın erkek ayırımı yapmadan herkesten bîat almıştır. Bize göre bîat, dünya işlerini idare etmek üzere Allah Resûlünü seçmek ve yetki vermek anlamına gelir. Peygamberlik ise kendisine Allah tarafından verilmiştir. Nitekim ilk bîat olayı bilindiği gibi Akabe bîatıdır: el-Mümtehine Sûresi âyet 12'de şöyle gelmiştir: "Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana bîat etmeğe geldikleri zaman, bîatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

Burada açıkça görülmektedir ki Mekke'nin fethinden sonra, önce erkekler, sonra kadınlar bîat etmişlerdir. Eğer bîat idarî ve siyasî olmayıp, sadece dinî olsaydı, o zaman herkesin bîat etmesine gerek yoktu. Çünkü o gün bîat edenlerin çoğu henüz müslüman olmamıştı. Diğer yönden mesele daha ziyade hakimiyet meselesiydi. Fethedilen ülkenin yönetimi meselesi idi ki, müslüman olsun olmasın herkes yeni yönetimi kabul etmiş ve bunu bîatle ortaya koymuştur. Binaenaleyh Feth Sûresi âyet 10 ve 18'de, el-Mümtehine âyet 12'de geçen bîatlerde görüldüğü üzere, peygambere bîat edenler dinî inançlarına ilaveten O'na idarî ve siyasî yetki vermektedirler. Bu âyetler Kur'an'da mevcut iken bazı kimselerin çıkıp da bazı âyetleri te'vil ederek imametini Hz. Ali'ye ve O'nun şoyuna ait olduğunu söylemeleri Kur'an'a aykırı bir yorumdur. Aklî ve naklî sağlam bir dayanağı yoktur. Şîa'nın bu iddiasının tutarsızlığına pek çok delil getirmek mümkündür:

a) Allah Teâlâ Hac/75'de "Şüphesiz Allah meleklerden ve insanlardan peygamberler seçer..." demiştir. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden hiçbirinin neslinden gelenlere devlet reisliği veya siyasî hakimiyet vermemiştir. Ancak bazı peygamberlerin çocukları ve kardeşleri

Allah tarafından peygamber seçilmiştir. O halde böyle bir pâyeyi Allah âhir zaman peygamberine verseydi* Kur'an'da "Allah'ın nizamı değişmez" deniliyor. Allah kendi koyduğu kuralı değiştirir mi? Şurası herkesçe bilinen bir gerçektir ki, peygamberlik müessesesi, Hz. Muhammed Mustafa ile sona ermiştir. Vahiy kesilmiştir. Artık kıyamete kadar insanlar üç şeye tabi olacaklardır:

- 1- Kur'an
- 2- Sünneti Seniyye
- 3- Aklı Selim

Şayet biz Şîa'nın iddiasını kabul edersek, Kur'an'ın genel teâlimine ve peygamberin tatbikî sünnetine muhalefet etmiş olmaz mıyız? Sonra Şîa'nın iddia ettiği gibi "Resulullah Efendimiz vefatından önce Hz. Ali için vasiyet edecekti de edemedi, zira etrafındakiler mâni oldu" demek, bu ifade hem tarihen yersizdir, hem de Resûlullah'ın başkalarının tesiriyle bazı hakikatleri ortaya koyamamış olduğunu gösterir ki, bu peygamberlik vasfını zedeler. Halbuki peygamber masumdur. Başkasının engellemesiyle bir gerçeği asla gizli tutamaz. Aksi halde peygamberlik müessesesi vazifesini yapamaz hale gelir. Böyle bir durum düşünülemez.

Şîânın dayandığı deliller, Gadirikum olayı gibi bazı rivayetlere dayanmaktadır ki bu rivayetler, Şîa dışında kalan İslâm alimlerinin kahir ekseriyetine kabul edilmemiştir.

SAHABE ARASINDA İLK İHTİLÂF

Resûlullah (SAV) devrinde dini konularda herhangi bir ihtilâf yoktu. Zira müslümanlar tereddüt ettikleri konuları Resûlullah'a arzederler, o da cevabını verirdi. İdarî ve malî konulara gelince; bunlarda ilk ihtilâf veya farklı anlayış, Temim Kabilesi'nden Zû'l-Huvaysıra adında bir kişi tarafından ortaya atıldı. Müfessirler Tевbe Sûresi'ndeki 50. âyetin iniş sebebiyle şöyle anlatırlar: Resûlullah (SAV) bir ganimeti bölüştürürken Temim Kabilesi'nden Zû'l-Huvaysıra adındaki kişi "Ya Resûlellah adâleti gözet!" dedi. Buna cevaben Resûlullah "Ben adâleti gözetmezsem kim gözetir!" dedi. İşte o zaman, "Onlardan sadakaların taksimi hususunda seni ayıplayanlar (veya tenkid edenler) var. Hakikatte eğer onlara sadakalardan bir pay verilse susup razı olurlar. Bu pay verilmezse hemen kızarlar. Keşki onlar Allah'ın ve Resûlünün verdiklerine rıza gösterecekler de Allah bize yeter, deselerdi" meâlindeki (Tevbe: 58-59) âyetleri indi. Dikkat edilirse buradaki ihtilâfta idarî ve iktisadî taraf ağır basmaktadır. Tarihi dikkatle incelediğimiz takdirde görülecektir ki müslümanlar arasında meydana gelen ihtilâfların hemen tamamı aslında dinî olmayıp, ya idarî ya siyasî veya iktisadî konulardadır. Üzerinde durduğumuz Şîa'nın benimsediği inanç sisteminin esasî siyasî olup zamanla dinî itikada büründürülmüş ve

(*) Onun neslinden gelecek kimselerin veraseten imam olacaklarına dair ayet gelmesi gerekirdi. Halbuki böyle bir âyet yok.

kendilerince inanç esaslarına dahil edilmiştir. Zira elimizde sabit bulunan dinî esaslardan Kur'an'da ve hadiste ve onların tarafsız âlimlerince yapılan ve tarihî gerekçelere dayalı aklî, ilmî ve mantıkî yorumlarında Şîa'nın imamet konusundaki iddiasına sağlam bir mesned yoktur. Şîî âlimlerin birçoğu da bu konuda müsbet düşünmektedir. O halde geliniz bu zayıf düşünceden vazgeçelim, islâmda birleşelim. Mezhep ihtilâflarını bırakalım. Birlik-beraberlik olalım. İdarecilerimizi kendi aramızdan seçelim ve başkalarına yem olmaktan kurtulalım. Kraldan fazla kralcı olmaya gerek yoktur. Ayrıca elimizdeki mevcut imkânları gücümüzün yettiği ölçüde kullanalım, iyiyi yapmaya çalışalım, en iyinin peşine düşmeyelim. Çünkü en iyi, iyinin düşmanıdır.

İMAMİYE İSNÂAŞERİYYE ŞÎA'SININ MEZHEP OLARAK DAYANDIĞI ESASLAR

Bu esaslar genel anlamda 4 tanedir. Tafsilatta çoğaltılabilir.

1) İsmet: Onlar imamın (reisin) ma'sum olduğunu benimsemektedir. Onlara göre imamlar, hareket ve davranışlarının hepsinde büyük ve küçük günahlardan beridirler. Onlar için hata, nisyan caiz değildir.

2) Hidayete ermişlik: Bundan, imamı muntazarı kasederler. Onlara göre Muhammed el-Mehdî âhir zamanda zuhur edecek, dünyayı adâlet ve güvenle dolduracaktır.

3) Ric'at meselesi: Bu esas onlara göre mehdîlik akîdesinin bir gereğidir. Bunun anlamı, Mehdiyi Muntazar'ın zuhurundan sonra peygamber (SAV) dünyaya dönecektir. Onunla birlikte Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve diğer imamlar da gelirler. O zaman Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer gibi Onların hasımları da dirilirler. İmamlar hasımları hakkında kısas yaparlar. Sonra hepsi ölürler, kıyamette tekrar dirilirler.

4) Takiyye: Bunun anlamı, olaylar karşısında bazı şeyleri gizlemektir. Bu onların katında esas prensiplerden biridir ve dinin cüz'üdür.

Şîa Kur'an'ı tefsir ederken bu dört esasa göre hareket eder. Bazan onlar bu esaslara Kur'an'dan delil bulmak ihtiyacını duyarlar. Bu sebeple âyetleri bu esaslara göre te'vil ederler.

ŞÎA İLE EHLİ SÜNNETİN ORTAK TARAFLARI

1) Tevhid: Tevhid akîdesinde Şîa ile ehli sünnet arasında fark yoktur. Çünkü Şîa Allah'ın varlığına ve birliğine inanır. Fakat Şîa itikadî meselelerde Mu'tezileye daha yakındır.

2) Nübüvvet: Şîa Hz. Muhammed Mustafa (SAV)'in hak peygamber olduğuna inanır. Kendisine indirilen Kur'an'a da inanır. Kur'an'ın sübutu ve muhtevası hakkında bazı ihtilâflar olmakla birlikte günümüzdeki Şîa bütün islâm âleminde kabul edilen mushafı aynen kabul etmektedir. Zira yaptığımız araştırmada ne İran'da ne de başka bir yerde basılmış elimizdeki Kur'an'ın muhtevasından farklı bir Kur'an'a rastlamadık. Şu halde ih-

tilâf Kur'an'ın aslında değil onu yorumlamakta ve tefsir etmektedir. Nitekim bu konuda çok tefsir yazılmıştır. İleride onlardan bahsedeceğiz.

3) Meâd: Âhiret hayatı, öldükten sonra dirilme, orada hesap verme, Cennet, Cehennem gibi konulara inanmaktır. Bu konularda Şia ile ehli Sünnet arasında ihtilaf yoktur.

Şia'nın ayrıldığı nokta imamet meselesidir. İşte Ehli Sünnet ile Şia arasındaki ihtilâfın temeli bu imamet meselesine dayanır. Onların imamla ilgili düşünceleri, Şia'nın alâmeti farikasıdır. İmama atfettikleri sıfatlar ve yetkiler, Kur'an'ı tefsir ederken en fazla sarıldıkları kaideler haline gelmiştir.

İmamiye İsnâaşeriyye Şia'sı herşeyi nübüvvet ve imamet üzerine bina ederler. Onlara göre peygamber nasıl bir şâri' ise tıpkı onun gibi imam da şâri'dir. İmam da peygamber gibi vahiy alır, karşılaştığı her hadiseyi vahiy ile halleder. İmamlar insanların idarî, siyasî, ta'limi, iktisadî ve içtimâî işlerinden sorumludur. İmam ahkâmı beyan eder, fetvalar verir, Kur'an âyetlerini tefsir ve te'vil eder. Bu itibarla halkın imama itibar etmesi vaciptir. Ancak imamın, ahvâl ve mesalihe göre takiyye yapması da hakkıdır.

Diğer yönden imamiye İsnâaşeriyye Şiası, özellikle kelâmî meselelerde Mu'tezile'nin görüşlerinden etkilenmişlerdir. Kelâmî ve itikadî meselelerin çoğunda Mu'tezile'nin görüşlerini aynen almışlardır. Bu tesiri Kur'an tefsirlerinde de görmek mümkündür.

Fıkıh ve Usûl-ü Fıkıh'da Şia'nın delilleri dörttür. Kitap, Sünnet, İcma ve akıl.

(İmamiyye İsnâaşeriyye Şia'sının; Hanefî, Şafî, Maliki ve Hanbelî mezhepleri gibi ehli Sünnetten ayrıldıkları önemli meseleler vardır. Örneğin ayağı yıkamak değil, meshetmek farzdır. Mest üzerine mesh caiz değildir. Mut'a nikâhı câizdir. Peygamberlere varis olunur. Mirastaki ayl meselesini kabul etmezler. İctihad konusunda farklı düşüncüler.)

1- ŞİA'NIN KUR'ANI VE HADİSLERİ TE'VİLİ

Şia, mezhep görüşlerini te'yid eden delilleri Kur'an'da bulamayınca âyetleri ve hadisleri kendi mezhepleri doğrultusunda te'vil yoluna gitmişlerdir. Buna bağlı olarak da "Kur'an'ın bir zâhiri, bir de bâtını vardır." iddiasını ortaya atmışlardır. Hatta bazan da muhaliflerine karşı hüccet olsun diye -özellikle aşırıları- Kur'an'da tahrif ve tebdil olduğunu bile iddia etmişlerdir.

Şia, Kur'an tefsirinde daha ziyade ehli beytten naklettikleri rivayetlere dayanırlar. Çünkü onlar imamların ve ehli beytin ma'sum olduklarına inanırlar. Bu sebeple Kur'an tefsirinde ehli beytin rivayetlerine önem verirler. Derler ki:

- 1) Kur'an'ı tefsir hususunda imam Allah tarafından görevlendirilmiştir.
- 2) İmam, ümmetin ve bütün insanların idaresinde ilâhî yetkiye sahiptir.
- 3) İmam, takiyye yapmak hakkına sahiptir.

Şîa kendi görüş ve mezhebini müdafaada zora düşerse hep bu üç esasa dayanır.

2- ŞİA'YA GÖRE İMAMIN ve ONA SEVGİYLE BAĞLI KİŞİLERİN DURUMU:

İmamiyye Şîa'sı, Hz. Ali'nin ve onun soyundan gelenlerin imametine inanılmasını, onlara sevgi ve bağlılık gösterilmesini, muhaliflerine ve düşmanlarına kin beslenmesini dinin asıllarından bir asıl olarak kabul etmiştir. Bu şekilde inanmayan kimse onlara göre müslüman ve mü'min sayılmaz.

Bu düşünceye bağlı olarak Kur'an âyetlerini kendi görüşlerine uydurmuşlardır. Bu sebeple Şîi tefsir kaynaklarında akıl almaz te'villere rastlanılır. Örneğin: Onlara göre Kur'an'daki bütün övgüler ve yüceltmeler imamlar ve onlara sevgi ile bağlananlar hakkındadır. Bütün kötülükler de imamların düşmanları hakkındadır. Hatta Kur'an'ın tamamı onları tanıtmaya, onları anlatmaya, onlara uymaya, onlara muhalefet etmeme hususunda indirilmiştir.

3) AŞİRİ ŞİANIN KUR'ANDA TAHRİF İDDİASI

İmamiyye Şîa'sından bazı eski âlimler Kur'an'da tahrif ve tebdil olduğunu iddia etmişlerdir. Buna örnek olarak da "Ehli beytin fezâili hakkında, düşmanların kötülükleri hakkında inen âyetler Kur'an'dan çıkarılmıştır." derler. Bu konuda Ca'fer Sadık'tan, Muhammed el-Bakır'dan ve başkalarından pekçok rivayetler nakletmişlerdir.

İmamiye İsnâaşeriye Şîa'sına göre onbir imamın sözleri hadistir. Onlara göre iki çeşit hadis vardır: Hadis-i mebrur ve imamların hadisleri

Şîa nazarında imamların sözleri sâbit naslar gibidir ve hüccettir.

El-Kâfi'de gelen bir rivayete göre Ebu Abdullah Cafer es-Sâdık'tan şöyle nakledilir: Benim hadisim baba'mın hadisidir. Baba'mın hadisi dedemin hadisidir. Dedemin hadisi Hüseyin'in hadisidir. Hüseyin'in hadisi, Emirü-müminin Hasenin hadisidir. Hasen'in hadisi Rasûlullah'ın hadisidir. Resûlullah'ın hadisi de Allah'ın Sözüdür. (1)

4- ŞİA'NIN RESULULLAH'IN HADİSLERİNE VE SAHABE KAVİLLERİNE KARŞI TUTUMU

Belli bir siyasi görüşe sahip bulunan İmamiyye İsnâaşeriyye Şîa'sı, Resûlullah ve sahabeden nakledilen kendi düşünce ve davranışlarıyla çatışan pekçok hadis ve âsâr ile karşılaşınca bunlardan kurtulmanın yollarını aramış ve bulmuştur. İşte bu yol red ve te'vil yoludur şöyle ki:

a) Şîi olmayan râvileri cerh etmek ve rivayetlerini kabul etmemek suretiyle onlardan ve rivayet ettikleri hadis ve âsârdan kurtulmuş olurlar. Bunların başında 3 halife ve onlara bîat edenler gelmektedir.

(1) El İmam es-Sadık, S. 256

b) Sadece ehli beytten ve onlara bağlı olan Şiî'lerden gelen rivayetleri kabul ederler.

c) Kabul ettikleri bu rivayetleri de kendi mezhebi görüşleri doğrultusunda te'vil ederler.

d) İmamiye İsnâaşeriye şîa'sı biraz daha ileri giderek kendi siyasî görüşlerini desteklemek ve halka kabul ettirmek gayesiyle hadis uydurma yolunu tutarlar ve bu konuda Ca'fer es-Sadık Efendimize maalesef isnad ve iftirada bulunurlar. Bu yanlış tutum sonunda hem Kur'an'ın umumi teâlîmine, hem de akıl ve mantığa aykırı bir sürü hadis uydurmuşlardır.

Meselâ buna misal olarak "Huffeyn üzerine mesh" konusunu alabiliriz. El-Mugîre b. Şu'be'nin rivayet ettiği bu hadisi, el-Mugîre'yi münafıkların başı saydıkları için kabul etmiyorlar. Ayrıca rivayeti te'vil ederek, "Resûlullah'ın giydiği meshin üstü yırtıktı" diyorlar. Burada hem rivayeti reddetme hem de te'vil etme var.

Ebu'l-Muzaffer el-İsfirâyini, et-Tabsîr Fi'd-din adlı eserinin 26. sahifesinde şöyle der: İmamiye İsnâaşeriye Şîa'sı bir konuda delile ihtiyaç duyduklarında veya yeni bir şey ortaya koymak istediklerinde dilediklerini düzenleyip Ca'fer es-Sadık Efendimize isnat ve nisbet ederlerdi...

ŞİA'NIN HADİS SAHASINDA BAŞLICA KAYNAKLARI ŞUNLARDIR

1) Hicrî 328'de vefat eden Ebû Ca'fer Muhammed b. Yakub el-Kuleynî'nin el-Kâfi adlı hadis mecmuası.

(Onaltı bin kadar hadis ihtiva ettiği söylenen bu eser, Şîa nazarında ehli sünnetin Buharîsi gibidir. Bu eserdeki hadisler Sahih, Hasen, Zayıf şeklinde sınıflara ayrılmıştır. 3 Cilt olup, 1. Cildi usûl, 2. ve 3. ciltleri fîrû'dur.)

2) Muhammed b. el Hasen et-Tûsî'nin et-Tehzîb'i

3) Muhammed b. Ali b. Bâbeveyh'in Men lâ yahduruhu el-Fakih adlı eseri

4) Muhammed b. el-Hasen et Tûsî'nin el-İstîbâr fî mâ uhtilife fîhi min'el-ahbar adlı muhtasar eseri

Şîa'nın hadis kaynaklarında ne kadar garip ve zayıf rivayetler bulunduğu bir örnek olmak üzere Ca'fer es-Sadık'a nisbet ettikleri şu rivayeti verebiliriz:

Ca'fer es-Sadık (RA)'den nakledilmiştir: "Yeni doğan her çocuğun yanında bir iblis bulunur. Allah, doğan çocuğun bizim şîamızdan olduğunu bildirince onu şeytandan korur. Şayet çocuk şîamızdan değilse şeytan parmağını erkek çocuğun dübürüne sokar, çocuk ibne olur. Kız çocuğunun da fercine sokar, o da fahişe olur." (el-Vâfi Cilt: 13, sahife: 14'den naklen el-Veşîa, sahife: 40)

Aklı Selim sahibi herkes bilir ki, Ca'fer es-Sadık hazretlerinden böyle bir rivayet sadece uydurma olabilir. Zaten şîa'nın hadis kitaplarındaki hadis-

lerin çoğu senedsiz rivayetlerdir. Bu sebeple Kur'an'ın umumi teâlimine aykırı hadislerin kabul edilmemesi gerekir. Bu konuda ehli Sünnet mezheplerinde de pekçok zayıf rivayet yer almıştır. Esasen umum müslümanların özellikle fazâil ve sofilik konularında zayıf hadislere dayanarak pek çok hataların ve bid'atlerin içine düştükleri saf ve sade sünnet yolundan uzaklaştıkları inkâr götürmez bir gerçektir.

İMAMIYE İSNÂAŞERİYE ŞİA'SININ ÖNEMLİ TEFSİRLERİ

1. H. 254'te vefat eden el-Hasen el-Askerî'nin tefsiri; Tefsiru'l-Hasen el-Askerî, bir cilt halinde basılmıştır.
- 2- Muhammed b. Mes'ud el-Ayyaşî'nin tefsiri: Tefsiru'l Ayyaşî
- 3- Ali b. İbrahim il-Kummî'nin tefsiri: Tefsîru'l-Kummî.
- 4- H. 460 da vefat eden ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen b. Ali et-Tûsî'nin et-Tibyân adlı tefsiri. 1957'de Necef'de 10 cilt olarak basılmıştır.
- 5- H. 538'de vefat eden Ebû Ali el-Fadl b. el-Hasen et-Tabersî'nin Mecmeu'l-Beyan adlı tefsiri.
- 6- Muhammed b. Murtaza Molla Muhsin el-Kâşî'nin es-Sâfi adlı tefsiri
- 7- el-Kâşî'nin el-Asfâ'sı
- 8- Hâşim b. Süleyman el-Bahrânî'nin el-Burhan adlı eseri.
- 9- el-Mevlâ Abdullatif el-Kâzaranî'nin, Mir'atu'l-Envar ve Mişkâtü'l Esrar adlı eseri.
- 10- Nureddin diye tanınan Muhammed Murtaza el-hüseynî'nin el-Müellef adlı eseri.
- 11- el-Mevlâ es-Seyyid Abdullah b. Muhammed Rıza el-Alevî'nin Tefsiru'l Kur'an adlı eseri.
- 12- Sultan b. Muhammed b. Haydar el-Horasanî'nin, Beyanü's-Saade fi Makâmâtü'l-Ibâde adlı eseri.
- 13- Muhammed b. Cevad b. Hasen en-Necefi'nin, Âlâü'r-Rahman Fî Tefsiri'l Kur'an adlı eseri.
- 14- Muhammed Hüseyin Tabatıbâî'nin el-Mîzan adlı tefsiri
- 15- Farsça bir heyet tarafından yazılan ve Âyetullah Mekârim Şirazî tarafından tedkik ve tashih edilen NUMÛNE adlı farsça tefsir. 1989'da basılmıştır.

5- ZÂHİR VE BATIN MESELESİ

İmamiye İsnâaşeriye'nin Kur'an hakkında söylediği "Kur'an'ın bâtını ve zâhiri vardır" sözü onların anladığı ve yorumladığı manada islâmın netliği ve saflığı ile bağdaşmaz. Bir kerre araplarda hayalden çok gerçekler önplandadır. Arap Edebiyatı gerçekçi bir edebiyattır. Buna mukabil İslâmın beşiği olan Arabistan'ı çevreleyen eski Hint, eski İran, eski Yunan ve eski Mısır medeniyetlerinin edebiyatlarında hayal ön plandadır. Binaenaleyh gerçekçi bir edebiyat anlayışının hâkim olduğu bir çevrede gerçekçi bir dinin kitabı, bazı kimselerin hayal gücüne göre değerlendirilemez.

"Kur'an'ın zâhiri ve bâtını" yani bir açık manası bir de gizli manası vardır demek, bu dini herkesin kendi ütopyasına göre yorumlamasına yol açar ki, bu anlayış ve tutum islâmı kökünden yıkmak olur. Nitekim İslâm tarihinde Batıniye diye bilinen taife, devamlı olarak İslâmın ve müslümanların başına gaile açmışlar ve hala da açmaya devam ediyorlar. "Kur'an'ın zâhiri ve bâtını vardır" ifadesinden aslında maksat şudur: Kur'an, en yüksek seviyede edebî bir kitaptır. Okunduğu zaman herkesin hemen anladığı bir manası vardır. Ayrıca âlimler onu incelediklerinde, olayların özü ve ruhu ile ilgili bir takım ince manalar, edebî sanatlar ortaya koyarlar. Bunlar Kur'an'ın manasındaki inceliklerdir. Burada bâtın kelimesi, iç, öz, asıl, hedef gibi manalara gelir. Yoksa batınîlerin dedikleri gibi birtakım indî te'viller değildir."

من فسر القرآن برأيه فقد كفر

Her kim Kur'anı kendi görüşü ile yorumlarsa kâfir olur" hadisinin manası, kanaatimce "Kur'an'ın batınî manası vardır" deyip, onu kendi arzusu-na göre yorumlamaktır.

Kur'an'da zâhir ve bâtın meselesi ortaçağ Şîa'sını o derece saptırdı ki; "Kur'an'ın manasını ancak Allah'ın Resûlü, onun ehli beyti ve onlara sevgi ve bağlılık gösterenler anlar" dediler. Buna göre Kur'an sadece ehlibeyte hitap ediyor demektir ki son derece yanlıştır. Çünkü Kur'an bütün insanlara hitap eder. Bu tutum aslında insanları köleleştirmektir. Ehl-i beytten olduğunu söyleyen kimselerin halkı sömürmesine zemin hazırlamaktı. Nitekim doğudaki ağaların çoğu, aslında bu yoldan ağa olmuştur.

¶ Bu düşünce ile Şîa, Kur'an'da geçen kâfir kelimelerinden maksat "Hz. Ali'yi ve O'nun soyunu imam kabul etmeyenlerdir." dediler. Yani Kur'an'daki "kâfir oldu, inkâr etti" gibi ifadelerin onlara göre batınî manası gayri müslimlere ait değil, Hz. Ali soyunu halife kabul etmeyen müslümanlara aittir. Bu aynı zamanda Şîi olmanın ana şartıdır. Zira bu şekilde inanmayan Şîi olamaz.¶

Bu tutumun insanlar arasında meydana getireceği tartışma ve anlaşmazlıkları önlemek için Şîa bu konuda şu esasları getirmiştir:

- 1) İmam (devlet reisi), Kur'an'ı tefsir işinde Allah tarafından görevlidir.
- 2) İmam, siyasi işlerde Allah tarafından görevlendirilmiştir.
- 3) İmam, takiyye yapar, yani her zaman gerçekleri söylemez.

İmamiye İsnâaşeriyye'ye göre, Hz. Ali ve Ondan sonra onun soyundan gelenlerin imamlığını kabul ve ikrar etmek, onları ve dostlarını sevmek ve desteklemek, onların düşmanlarına kin beslemek ve karşı koymak, bunların hepsi imanın ana esaslarından biri ve en önemlisidir. Öyle ki, kişi imanın diğer asıllarını kabul ve ikrar etse bile bu asıl kabul ve ikrar etmedikçe şîi mü'min sayılmaz. Buna ilâveten imamlara itaat etmek, onların diğer imamlara nisbetle üstün ve masum kişiler olduğuna inanmak, onları her hususta desteklemek de vaciptir.

İşte İmamiye İsnâaşeriyye Kur'an'ı tefsir ederken hep bu esasa göre hareket etmiş, herşeyi bu düşünceye uydurmak gayesiyle yorumlar ve te'viller yapmıştır. Halbuki bu esas kökünden bâtıldır.

Örnekler:

وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (البقرة / ٥٧)

âyetindeki zâlimleri, Hz. Ali'ye muhalefet edenler şeklinde tefsir ederler.

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا ... (المائدة / ٥٥)

âyetindeki "İman edenler" ibaresini, imamlar olarak tefsir ederler.

Meselâ Kur'an'da geçen Allah, ilâh, Rab kelimelerinden murat imam'dır, derler. Burada şu gerçeği ifade etmemiz gerekir. Bu serdettiğimiz görüşler daha çok eski Şîi'lere veya aşırılarına aittir. Zira gerek eskiden ve gerekse Numûne gibi yeni yazılmış bazı tefsirlerde bu görüşler hemen hemen yok gibidir. Bazan sadece rivayet olarak verilir. Bu itibarla günümüzün Şîi âlimleri ile aramızda gözle görülür bir yakınlaşma mevcuttur.

6- ŞİA'NIN PEYGAMBERLİK MÜESSESESİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ:

İmamiye İsnâaşeriye Şîa'sı, peygamberlik müessesesini aynen ehli Sünnet gibi kabul eder. Ancak Hz. Ali ve onun soyundan gelen imamların da peygamberlik sıfatlarını taşıdıklarını iddia ederler. Ehli sünnete göre peygamberlik müessesesi, vasıfları ve yetkileri ile sona ermiştir.

Hz. Muhammed (SAV) Kur'an'ın şehadetiyle son peygamberdir. Eğer Şîa bunu kabul ediyorsa, şunu da kabul etmek zorundadır. Peygamberlik müessesesiyle birlikte İsmet müessesesi de sona ermiştir. O halde Peygamber'den sonra hiç kimse masum ve günahsız olamaz. Binaenaleyh ehli beytten olan kişiler ne masumdur, ne de günahsızdır. Nitekim eski peygamberlerde de nübüvvet veya ismet soy takip etmemiştir. Sadece Hz. Davut'un oğlu Süleyman Peygamber ile Hz. Yakub'un oğlu Hz. Yusuf'da görülür. Bunlar Allah tarafından gönderilmiş peygamberlerdir. Veraset yoluyla peygamber olmamışlardır. Çünkü peygamberlere baktığımızda görülür ki, Hz. İbrahim'in babası, Hz. Nuh'un oğlu, Hz. Lut'un hanımı, Hz. Muhammed'in amcalarından birkaçı kendilerine inanmadıkları gibi karşı da koymuşlardır. Bu durum gösteriyor ki, peygamberlere mahsus olan maddî ya da manevî sıfatlar, kesinlikle en yakın varisi olan oğluna bile geçmiyor. Zira peygamberlerde saltanat geleneği yoktur.

نَحْنُ مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ لَا نُورِثُ

hadisi sadece, mal, mülk gibi mirası değil, aynı zamanda makam ve mevki gibi idarî ve siyasî mansıpları da içine alır. Resûlullah efendimiz: "Ya Fatıma! Eğer sen kötü işler yaparsan ben seni kurtaramam" derken herhalde bunu kasetmiş olmalıdır. O Şîi kardeşlerimiz bu imamet meselesini ve imamların ehli beytten olması gerektiğini ve onların masum olduk-

larını hatta kendilerine vahiy geldiği iddiasını nereden çıkarıyorlar. Böyle bir hükmü ne Allah vermiş, ne de peygamber vermiştir. Bunların kaynağı olsa olsa ya gizli kaldığını iddia ettikleri âyetlerdir ki, bugün bunun asılsız bir iddia olduğunu pek çok Şîî âlim de kabul etmektedir. Diğer dayanakları ise, Şîa'dan bazı eski âlimlerin bazı âyetlere yaptıkları yorumlardır ki bunlar da dinî yönden bağlayıcı tarafı bulunmayan aklî içtihatlardır.

Diğer bir husus da şudur: Eğer biz imamet sistemini kabul edersek bu takdirde Kur'an'ın

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

(Şura 28) âyetine ters düşmüş oluruz.

Bir diğer husus da Hz. Peygamber hâli hayatında ehli beytten olmayan pek çok müslümana idarî, siyasî ve dinî görevler verdi. Nitekim bir hadisinde: "Dinleyin ve itaat edin, başı üzüm danesi gibi siyah köle olsa bile" (1) "Allah'ın kitabı ile hükmeden biri size reis yapılırsa, onu dinleyip itaat edin." (2)

Bu ve benzeri sahih hadislerle rağmen Şîa idarî ve siyasî meseleyi ehli beyte ve onları sevenlere bağlamıştır.

Bu düşüncenin veya meseleyi bu şekilde yorumlamanın herhangi bir âyet veya hadise dayanmadığı ortadadır.

إِنَّ عَلِيًّا مِنِّي وَهُوَ وَلِيٌّ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِي

Ali bendendir. O benden sonra her müminin velisidir." (Tirmizi, Menakıp 20'de, İbn Mace Mukaddime/11) rivayet edilen hadisinin manası açıktır. Resûlullah (SAV) vefat edince veli olma vasfı kalktığı için bu hadisi buyurmuştur. Hz. Ali vefat edince onun veli olma vasfı da düşer. Diğer hadide: "Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır"

مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ

buyurmaktadır. Bu hadisteki mevlâ ifadesi, yakın akrabayı himaye manasına gelmektedir. Bu âdet araplarda yaygın idi. Hiçbir zaman siyasî idare manasına gelmez. Zaten eski Şîa âlimleri bu konularda endişeli oldukları için ehlibeyt ve onlara bağlı bazı sahabiler hariç diğer sahabinin rivayetlerini hüccet kabul etmeyerek kendi düşüncelerini çürüten pek çok sahih rivayeti peşinen reddetmişlerdir. Bu davranışları, güya akıllarınca Kur'an âyetlerini istedikleri gibi te'vil etmeye yetmiştir. Ancak zamanla bunun da kâfi gelmediğini gördüklerinde tekrar yan çizerek, gerçek ilmin ancak ehli beytte ve onu sevenlerde olduğu iddiasını ortaya atmışlardır. Bu da yetmeyince "Kur'an'ın zâhiri ve bâtını vardır" rivayetine sığınarak, bazı âyetleri kendi arzuları ve siyasî istekleri doğrultusunda te'vil etmişlerdir.

(1) Buharî, Ahkâm/4;

(2) Müslim, İmaret/36

Bunların hepsi temelde siyasî bir düşüncenin, yani müslümanlar arasına tefrika sokma düşüncesinin eseridir. Kuvvetli tarihî rivayetlere göre Şîîliğin aslı, siyasî bir fikir olarak, aslen Yahudi olan Abdullah b. Sebe'ye âittir. Siyasî mânada Şîîliği ilk defa bu kişi ortaya atmıştır.

Bir diğer husus da Şîî âlimler, insanlarda mevcut olan imanî bir duyguyu, yani insanda fitraten mevcut bulunan inanma ve bir şeye bağlanma temayülünü istismar etmişlerdir. İşte bu duygu "Hurafecilik, merdumperestlik"tir. Bu çeşit insan davranışının coğrafi merkezi, Asya'nın Hint yarımadasıdır. Hindistan'da büyük toplulukları etkileyen bu davranış ve temayül, oraya komşu olan ülkeleri de kısmen etkilemiştir. Nitekim Şîîlik tarih boyunca daha çok Hindistan'a komşu olan İran'da görülmüştür. Bu husus da gözden ırak tutulmamalıdır. Nitekim bazı araştırmalara göre coğrafi iklimin insan davranışları üzeride etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Bularî'nin Mevakî'tus-Salât 132'de, Ebû Dâvûd'un Kitabı's-Salât Cilt 1 Sahife 303; II/436'da rivayet ettikleri hadislerde anlatıldığına göre Resûlullah Efendimiz bir seferde iken gece uyuya kaldılar. Sabah kalktıklarında güneş doğmuştu. O sırada ashabına:

تَحَوَّلُوا عَنْ مَكَانِكُمْ الَّذِي أَصَابَتْكُمْ فِيهِ الْغَفْلَةُ

Size gaflet isabet eden yerinizden ayrılın" buyurmuştu. Bunun üzerine sahâbe "Yerde gaflet olur mu?" diye sorunca "Bazı yerlerde insana gaflet çöker" anlamında cevap verdi. Nitekim çağımızda yapılan bazı ilmî araştırmalar iklimin insan davranışları üzerinde maddi ve manevi etkisini kabul etmektedir. Binaenaleyh, doğudaki merdumperestlik bazı müslümanların Şîî akidesinde ısrar etmesine sebep olmuştur.

Hiz. Osman zamanındaki olayların, Hiz. Ali ile Muaviye arasında cereyan eden savaşların, Kerbelâ'da Hiz. Hüseyin'in şehit edilmesinin elbette çok büyük etkileri olmuştur. Ama bunlar tarihî olaylardır. Her şey Allah'ın takdiri ve kudretiyle vakî olduğunu düşünerek bu tarihî yaraları devamlı deşmenin hiçbir yararı olmadığı gibi, çok büyük zararları vardır. Biz özellikle Şîî kardeşlerimize bunu anlatmak istiyoruz. Zira onların yaptıklarından biz sorumlu değiliz. Onlar da bizim yaptıklarımızdan sorumlu değillerdir.

Bu arada tasavvufî düşüncenin de Şîîlik üzerinde büyük etkileri vardır. Bilindiği gibi tasavvufun ve tarikatlerin temelinde sevgi bağlılık vardır. Bu sevgi ve bağlılıkta önce Allah'a, sonra O'nun Resûlüne, daha sonra da O'nun ehlibeytindedir. İşte ehlibeyte sevgi meselesi biraz istismar edilerek, biraz da aşırı gidilerek, aslında islâmın istemediği boyutlara ulaşmıştır. Doğru olan, her çeşit hareket ve davranışta ölçülü ve dengeli olmak, orta yoldan ayrılmamaktır.

7- ŞİA'NIN TEFSİR USÛLÜ ANLAYIŞI

İmamiye İsnâaşeriye Şîa'sına göre Kur'an'da nâsîh ve mensuh, muhkem ve müteşâbih, Hâs ve âm, maktu' ve mevsul, ferâiz ve ahkâm, sünen ve âdâb, helâl ve haram, azîmet ve ruhsat, zâhir ve bâtın, had ve matla' vardır.

Bunları bilmek ve yekdiğerinden ayırdetmek, ancak evinde Kur'an inmiş olan kimseler için mümkündür. Bunlar ise sadece peygamber ve O'nun ehli beytidir.)

Resûlullah (SAV)den gelen bir rivayette "Her kim Kur'an'ı kendi görüş ve anlayışı ile tefsir ederse, "hakka ve doğruya isabet etmiş olsa bile- yine hata etmiş olur (bazı rivayetlerde küfür ve inkâr etmiş olur)"

Molla Muhsin el-Kâşânî, es-Sâfi adlı tefsirinin ikinci mukaddimesinde şöyle der:

"Kur'an'ın tefsiri ve te'vili hakkında ehli beytten pekçok haber gelmiştir. Ancak bunlar, soru soranlara verilen cevaplar, muhatapların anlayış derecelerine göre ve insanları dînî vazifelere irşad etmek gayesiyle parça parça söylenmiş sözlerdir. Ayrıca bu bilgilerden çoğu, düşman korkusu ve dinden uzak kimselerin baskılarına karşı yapılan takiyye sebebiyle gizli kalmıştır.

Zira hem Ehlibeyt'ten olanlar hem de onlardan nakil ve rivayet edenler, devamlı olarak yapılan baskılar ve tehditler altında bulduklarından gerçekleri söyleyemiyorlardı. Böylece halk delâlete düştü. İnsanlar Kur'an'dan ve Ehlibeyt'ten uzaklaştı. Pek az kimse doğru yoldan saptı. Kur'an ve O'nun ehli; yani O'nu anlayıp tefsir eden Ehlibeyt, insanlar arasında idiler, ama aslında onlar insanlardan uzak idiler. İlim gizli idi, çünkü ilim ehli baskı altında idi, Hakikî ilmin açıklanması, çeşitli sebeplerden dolayı mümkün olmuyordu. Bazı açıklamalar ancak kapalı biçimde ve bilmece şeklinde açıklanabiliyordu.

Zamanla bazı kimseler zuhur etti. Bunlar Kur'an tefsiri hakkında ne yaptıklarını, tefsir ilmini kimden aldıklarını bilmiyorlardı. Böylece insanlar Ebû Hüreyre, Enes b. Mâlik, İbn Ömer gibi kendilerinin âlim olduklarını söyleyen kimselerin peşlerine düştüler. Hz. Ali'yi de bunlardan biri sayıyorlardı. Onların Hz. Ali'den sonra dayandıkları kimselerin en iyileri İbn Mes'ud, İbn Abbas idi. Ancak onların Sahâbenin hepsini doğru, dürüst ve güvenilir kabul etmeleri büsbütün yanlış idi. Zira onların arasında -sahâbeyi kastediyor- münafıklar, Allah'a ve Resûlüne ve Ehlibeyt'e düşmanlık edip iftirada bulunanlar vardı. Onlar asırlarca bu şekilde devam ettiler. İlim diye çok kötü ve yanlış şeyler naklettiler. Bu sebeple Kur'an'ı yanlış anladılar. Ehlibeyti görmemezlikten geldiler. Halbuki Kur'an ve Nübüvvet ilmi sadece Ehlibeyt'te idi.

Zaman ilerledi. Gerçek ilim gizli kaldı. Buna rağmen âmme taifesi -Ehli Sünnet- Kur'an'ı tefsir edip O'nu kendilerine önder edindiler, lâkin Kur'an

hiçbir zaman onların önderi olmadı. Onların kendi akıllarına göre ortaya koydukları şeylere, ilim ve Kur'an ilmi dediler. Böylece âmmenin tefsirleri ortaya çıktı. Bunlara nasıl itimat edeceğiz?... Hatta Şîa'dan son zamanlarda gelen bazı müfessirler de âmmenin rivayetlerine dayanarak tefsirler yazdılar.

Bunlar da Şîa'dan olmalarına rağmen Ehlibeyt'ten gelmeyen rivayetleri aldılar ve onlara dayanarak Kur'an'ı tefsir ettiler."

Görüldüğü gibi Molla Muhsin Kâşânî, Ehlibeyt'in ve onlara sevgiyle bağlı olanların dışında hiç kimsenin Kur'an'ı anlayamayacağını, tefsir edemeyeceğini iddia etmek suretiyle Kur'an ilimlerini ve dolayısıyla dinî ilimleri sadece Ehlibeyt'e hasretmiştir. Bu düşünce Kur'an'daki "Müjdeleyici ve uyarıcı olarak biz, seni bütün insanlığa gönderdik" (Sebe' 27), ile "Biz seni bütün âlemlere rahmet olarak gönderdik" (el-Enbiya: 107) âyetlerine aykırı düşmekte, dolayısıyla Kur'an'ın ve İslâmın âlemşümûl bir din olduğunu inkâr etmek gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Sonra adı geçen zat, âmmenin tefsirlerinden uzak, sadece Ehlibeyt'in rivayetlerine dayalı bir tefsir yazılması gerektiğini vurgulayarak daha önce, söylediklerine ilâveten "İlmi üstadlardan değil, direk Allah'tan alan Ehlibeyt'in rivayetlerine dayalı bir tefsir yazılmalı" demek suretiyle Ehlibeyt'in Allah'tan vahiy aldıklarını iddia ediyor. Bu arada "Sözü dinleyip en iyisine uyanı müjdele" (ez-Zümer: 18) âyetini kendi iddialarına delil gösteriyor.

El-Kâşânî es-Sâfi adlı tefsirine Şîa'nın tefsir anlayışını ve metodunu anlatan 12 Mukaddime yazmıştır. Biz bunlardan bazı örnekler sunacağız:

İkinci Mukaddimededen bazı görüşler.

Selim b. Kays el-Hilâlî yoluyla el-Kâfi'de gelen bir rivayette Hz. Ali'den şöyle nakledilir:

Resûlullah'a hiçbir âyet inmiştir ki, onu bana okutup yazdırmasın. Ben onu kendim bizzat yazdım. Sonra Resûlullah onun tefsirini ve te'vilini nâsîh ve mensuhunu, muhkem ve müteşabihini bana öğretti. ayrıca benim onu iyice anlamam ve ezberlemem için Allah'a dua etti. Ondan sonra Allah'ın kitabından bana yazdırdığı hiçbir âyeti ve onlarla ilgili hiçbir ilmi unutmadım. Resûlullah (SAV) helâl ve haram, emir ve nehiy, taat ve ma'siyetten herşeyi bana öğretti. Ben onları ezberledim ve hiç unutmadım.

Rivayetin sonunda şöyle denilir:

"Ya Resulellah! Benden sonra ortakların kimlerdir?" dedim.

"Ey! iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve aranızdan seçilmiş ululemre de itaat edin." (Nisa: 59) âyetinde geçen ululemirdir, dedi. "Onlar kimlerdir?" dedim. "Benim vasîlerimdir" dedi sonra ilâve etti: Onlar Kur'an ile beraberdirler, Kur'an da onlarla beraberdir. Kur'an onları bırakmaz. Onlar da Kur'an'ı bırakmazlar. Ümmetim onlar sebebiyle nusret ve zafer kazanır. Onların hürmetine yağmur yağdırılır. Onların yüzüsuyu hürmetine müslümanlardan belâlar uzaklaşır ve dualar kabul olunur.

Dedim ki: Ya Resûlellah! Onların isimlerini söyler misin? "Şu oğlum Hasan" dedi, sonra elini onun göğsüne koydu, sonra "Oğlum şu" dedi. Ve ellerini Hüseyin'in göğsüne koydu.

Sonra dedi ki: Onun bir oğlu olacak. Adı Ali'dir, Senin sağlığında doğacak. Ona benden selâm söyle. Sonra Muhammed Bâkır soyundan gelecek oniki imamı saydı. Bunun üzerine ben "Anam babam sana feda olsun! Onların adlarını bana söyle" dedim. Hepsini tek tek bana saydı ve şöyle dedi. Andolsun ey Benî Hilâl'in kardeşi! O (İmam-ı Muntazar) Muhammed ümmetinin mehdisidir. O, yeryüzünü adâletle dolduracak, tıpkı zulümle dolduğu gibi

El-Kâfi'de Ebû Ca'fer'den gelen rivayete göre Kur'an'ın tamamı sadece Hz. Ali'nin yanında vardı. Bunun aksini iddia eden yalan söyler.

Ebû Abdullah'dan gelen rivayete göre:

"Hayır, O (Kur'an), kendilerine ilim verilenlerin sînelerinde (yer eden) apaçık âyetlerdir... "(el-Ankebût: 49) âyetinde geçen "kendilerine ilim verilenler"den murad Ehlibeyt'ten olan imamlardır.

"Şîa'nın itikadına göre, peygamber soyundan gelenler hem cismanî hem de ruhanî verasete sahiptirler. Bu itibarla imamlar peygamberlerin bütün vasıflarına, ilimlerine varistir."

Tabii bu bir iddiadır. Elimizde herhangi bir nass yoktur. Sadece yorumlar vardır. Her yorum bir zandır. Yani zannı galiptir, ama zan hakikatten hiçbirşey ifade etmez. (Bak sure-i Yunus: 36)

Bir rivayete göre Ebû Abdullah, "biz ilimde rasih olanlarız, O'nun (Kur'an'ın) te'vilini ancak biz biliriz." demiştir.

Yine Ayyâşî tefsirinde Ebu Abdullah Ca'fer es-Sadık'tan şöyle nakledilir:

Ben Ehlibeyt'im. Allah daima bizim içimizden Kur'an'ı baştan sona bilen kimseler gönderir. Bu sebeple Kur'an'ın helâlinin-harâmının bilgisi bizdedir.

Diğer bir rivayete göre, Resûlullah (SAV) son konuşmalarından birinde şöyle demiştir:

Ben size iki önemli şey bıraktım. Bunlardan büyük olan Rabb'imın kitabı Kur'an'dır. Küçük olan da Ehlibeyt'imdir. Bunları muhafaza ederseniz yolunuzu şaşırırmazsınız.

Görüldüğü gibi bu rivayetlerde Ehlibeyt'e ve ona tabî olanlara insan üstü değer atfedilmiş ve ayrıcalık tanınmıştır. Âdetâ peygamberler mertebesine yükseltilmişlerdir. Bunlar Kur'an'ın umumi teâlimine aykırıdır. Kur'an'da peygamberimizle ilgili olarak geçen itâb âyetlerine bir bakmak bile Ehlibeyte Şîa'nın atfettiği değerlerin aşırılığını ortaya koyar. Diğer yönden Hz. Ali bizzat Hz. EbûBekr'e, Hz. Ömer'e biat etmiş, onlarla beraber çalışmıştır. Eğer Şîa, gerçekten Ehlibeyt'i seviyorsa Hz. Ali'ye uyması gerekir.

Es-Sâfi adlı tefsirin üçüncü mukaddimesi Kur'an âyetlerinin çoğunun Ehlibeyt ve onu sevenler hakkında indiği iddia edilmiştir. Nitekim Ebû

Ca'fer'den naklen el-Kâfi ve tefsirü'l Ayyaşî'de şöyle deniliyor:

Kur'an dört parça olarak indirildi. Dörtte biri bizim hakkımızda, dörtte biri düşmanlarımızın hakkında indi. Dörtte biri sünen ve emsaldir. Dörtte biri de feraiz ve ahkâmdır.

Bu rivayette görüldüğü gibi Kur'an âyetlerinin pek çoğunun Ehlibeyt, onların dostları ve düşmanları hakkında indiğine dair Ehlibeyt kaynaklı pek çok rivayet vardır. Hatta bu konuda müstakil eserler yazılmıştır.

Şimdi insaf ve aklı selim ile düşünelim: Şîa'ya göre demek oluyor ki Kur'an'ın iniş gayesi Ehlibeyt'i ve onun dostlarını ve düşmanlarını anlatmaktır. Bu düşünce en azından islâmın ve Kur'anın âlemşümûl olmasına mani teşkil etmez mi? Eğer Şîa'nın iddiasını doğru kabul edersek Enbiya/107 ve Sebe' 28, âyetleri neden Kur'an'da yer almıştır? Bizi sevindiren birşey vardır. O da bugünkü Şîa âlimleri, eski tefsirlerde geçen görüşlerin çoğunu kabul etmiyorlar.

Tefsiru'l-Ayyaşî'de Muhammed b. Müslim yoluyla gelen bir rivayette Ebû Ca'fer şöyle demiştir:

Ey Ebû Muhammed! Allah'ın bir kavmi hayır ile andığını işitirsen bilki onlar biziz. Şayet kötülükle andığını işitirsen yine bilki onlar bizim düşmanlarımızdır.

Bu rivayette görüldüğü gibi açık bir şekilde inhisarcılık vardır, zira bu düşünce Kur'an'ın umumi teâlimine aykırıdır. Hidayet de delâletde Allah'ın elindedir. Yeryüzünde iyiliği sadece Ehlibeyt'e hasretmek islâm'ın umumi davetini bozar. Bizce burada Ebû Ca'fer "biz" sözcüğüyle umum müslümanları kasetmiştir. Kaldı ki müslümanlar arasında da kötüler olabilir. Nitekim Ali İmrân 75 âyetinde Ehli Kitap'tan emanete hainlik etmeyen kimseler övülmüştür.

Eğer Şîa " iyiler ve kötülerden maksat imamet meselesinde Ehlibeyt'i desteklemeyenlerdir." derlerse biz de deriz ki, Hz. Ali'nin hilâfeti esnasında ikiye bölünen sahabe arasında, her iki tarafta peygamber tarafından cennetle müjdelenmiş kimseler vardı. Acaba -haşa- Peygamber hata mı etmiştir? Zira onlara cennetlik olduklarını kendisi bildirmiştir.

8- CENNET ve CEHENNEMİ HZ. ALİ'NİN DAĞITACAĞI RİVAYETİ

Molla Muhsin Kâşânî, es-Sâfi adlı tefsirine yazdığı Mukaddimelerden üçüncüsünde Ca'fer es-Sadık'tan rivayet eden el-Mufaddal b. Ömer yoluyla şöyle der:

Ebu Abdullah (AS)'a sordum:

Ali b. Ebî Tâlib ne ile cennet ve cehennemini dağıtıcısı oldu? Dedi ki: Onu sevmek imandır. Ona kin beslemek ve düşmanlık etmek ise küfürdür. Cennet sadece ehliiman için yaratılmıştır. Cehennem de ehli küfür için yaratılmıştır. İşte bu sebeple Hz. Ali Cennet ve Cehennem'in dağıtıcısıdır. Yine aynı sebebe bağlı olarak Cennete ancak onu sevenler girecek, Ona kin ve düşmanlık besleyenler girmeyecek.)

el-Mufaddal sordu: Ey Resûlullah'ın oğlu Enbiye ve esfiya onu seviyorlar mıydı? Peygamberlerin ve seçkinlerin düşmanları da Hz. Ali'ye kin besleyip düşmanlık ediyorlar mıydı?

Dedi ki, evet.

O nasıl oluyor, dedim.

Dedi ki: Resûlullah (SAV)'nin Hayber Savaşında "Yarın bayrağı bir kişiye vereceğim ki, onu hem Allah sever, hem de Resûlu sever. O, kaleyi fethetmeden geri dönmez." dediğini duymadın mı?

Evet, dedim. Dedi ki:

Resûlullah'a kızartılmış kuş getirildiğinde "Ey Allah'ım! Kullarından en çok sevdiğini bana gönder de bu kuştan benimle yesin. dediğinde Hz. Ali'yi kasetmişti değil mi?

Evet, dedim. Dedi ki:

Allah ve Resûlünün sevdiği kimseyi Peygamberler ve vasiler sevmez mi?

Evet, sever. Dedim. Dedi ki:

Kendi ümmetinden mü'minler Allah'ın ve Resûlünün sevgilisini sevmezler mi?

Evet, severler, dedim. Dedi ki:

Sabit olmuştur ki Allah'ın bütün peygamberleri, mü'minlerin hepsi Hz. Ali'yi seviyorlardı. Ona muhalif olanlar ise ona düşmanlık ediyorlardı. İşte böylece geçmiş ve gelecek insanlardan cennete ancak onu sevenler girer. Bu sebeple o, Cennet ve Cehennem'in dağıtıcısı, bölüştürücüsüdür.

el-Kâşânî'nin tefsirine aldığı bu rivayet görüldüğü gibi hem akla, hem mantığa, hem de Kur'an'ın umumî teâlimine ters düşmektedir.

Çünkü Allah Teâlâ Kur'an'da geçen pek çok âyette beyan ettiğine göre hidayet ve delâleti, iyilik ve kötülüğü, Cennet ve Cehenneme girme gibi dünyada insanın iyi veya kötü amellerine karşılık olarak verilecek cezaları, Peygamberleri de dahil olmak üzere hiç kimsenin inhisarına bırakmamıştır. Hatta daha önce de söylediğimiz gibi Peygambere verilen şefaatin daima Kur'an'da "bi iznihi yani Allah'ın izni ile" kayıtlandığını görüyoruz.

Diğer yandan Şîa neden böyle rivayetlere dayanmak mecburiyetini hissediyor. İmamet ve hilâfetin, bir başka deyişle müslümanların siyasî ve idarî işlerinin kendi aralarında oluşturulacak şûra sistemi ile halledileceği açık bir şekilde Kur'an'da geçmektedir. Ama müslümanlar bunu da uygulamamışlardır. İslâm ülkeleri hep krallık ve padişahlık ile idare edilmişlerdir. Biraz insafa gelebilsek belki zorluklar çözüme kavuşur.

es-Sâfi adlı tefsirin dördüncü mukaddimesinde şöyle nakledilir:

Mes'ade b. Sadaka rivayet etmiştir:

Ebû Abdullah (AS)'dan nâsîh ve mensuhu, muhkem ve müteşabihi sordum.

"Nâsîh uygulanan sabit hükümdür. Mensuh ise önceleri uygulanmış olandır ki, sonradan onu nesheden hüküm gelmiştir." dedi.

Bir başka rivayette ise:

"Muhkem uygulanan hükümdür. Müteşabih ise birbirine benzeyen hükümlerdir." dedi.

Ebu Basîr'den gelen rivayette ise:

Muhkeme gelince biz ona inanırız, onunla amel ederiz, onunla hüküm veririz. Müteşabihe gelince, biz ona inanırız, fakat onunla amel etmeyiz. dedi.

Bir başka rivayette:

"Kur'an, muhataba seni kasederek, "dinle ey komşu." tarzında inmiştir. Türkçemizdeki "kızım sana söylüyorum, gelinim sen işit," gibi. Bundan Kur'an'daki tarzlar, kinayeler kasedilmiştir.

Bu konuda Molla Muhsin el-Kâşânî müteşabih ve onun te'vili hakkında şöyle der:

Kur'an'da her mânânın bir hakikati bir de ruhu vardır. Yine onun bir sûreti bir de kalıbı vardır. Bazen bir tek hakikat için sûret ve kalıplar çoğalır. Lâfızlar ancak hakikatler ve ruhlar için konulmuştur. Hakikatlerin ve ruhların kalıplarda mevcut olmaları sebebiyle lâfızlar her ikisinde de aralarındaki birlik yüzünden hakikat üzere kullanılır. Örneğin kalem lâfzı, levhalardaki şekilleri nakşetme âleti için konulmuştur ki orada bu aletin tahtadan veya demirden yada başka bir şeyden olması dikkate alınmamıştır. Hatta onun bir cisim olması veya nakşın mahsus yahut ma'kul olması, ya da levhanın kâğıttan veya tahtadan olması önemli değildir. Sadece onun nakışlı olması dikkate alınır. İşte bu, levhanın hakikati ve ruhudur. Eğer varlık âleminde ilimleri nakşetmek yoluyla kalplerin levhalarına yazılan bir şey varsa, onun sadece kalem olması daha lâayık ve uygundur. Zira Allah Teâla "Kalemle öğretti. İnsana bilmediğini öğretti" (İkra' 4-5) buyurmuştur. Aslında o hakiki kalemdir. Zira onda kendisiyle beraber, kendi dışından başka biri bulunmaksızın kalemin ruhu, hakikati ve haddi bulunmuştur.

Mizân (terazi) de böyledir. Çünkü o, kendisiyle miktarlar bilinen bir ölçü âleti için konulmuştur. İşte o, bir tek manadır ki, kelimenin ifade ettiği mananın hakikati ve ruhudur. Onun muhtelif kalıpları, bir kısmı cismanî bir kısmı da ruhanî olan çeşitli şekilleri vardır. Meselâ hacımlar ve ağırlıklar terazi ile zaman ve yükseklik usturlap ile, daire ve kavisler pergel ile, direkler ve diklikler şakul ile, hatlar ve çizgiler cetvel ile, şiirler aruzla, felsefe mantık ile ölçülür.

Hülâsa herşeyin ölçüsü kendi cinsindedir.

Eğer sen ruhlara, yani mânaların ruhuna ulaşabilirsen rûhânî olursun. Madde âleminde olanların hepsi aslında mâna ve ruh âleminin tezahürü demektir. Gerçekte umum insanların aklı, enbiya ve evliyanın aklının örnekleridir. Onun için Peygamberler ve veliler darb-ı mesel ile konuşurlar, zira onlar insanların aklî seviyelerine göre konuşmakla emrolunmuşlardır.

Allah Teâlâ Müteşabih'i te'vil etmeyi menetmiştir. Zira âyette:

"Sana Kitab' indiren O'dur. Onun (Kur'an'ın) bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar Kitab'ın esasıdır. Diğerleri de müteşabihtir. İşte kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu te'vil etmek için ondaki müteşabih âyetlere yapışıp onlarla uğraşır dururlar. Halbuki Onun te'vilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise "O'na inandık. Hepsi Rabb'imiz tarafındandır" derler. (Bu inceliği) ancak akl-ı selim sahipleri düşünüp anlar." (Al-i İmran 7) buyurulmuştur. Buna göre müteşabih, manası ancak Allah tarafından bilinir ve Allah'ın ihsanı ile ilimde rusûh sahibi kimseler tarafından yorumlanabilir.

9- ESKİ ŞİA ve GÜNÜMÜZ ŞİA'SININ TEFSİR ANLAYIŞI

Özellikle İmam Humeyni'nin önderliğinde gerçekleşen İran devriminden sonra İmamiye İsnâaşeriye Şiasının birçok konuda olduğu gibi tefsir anlayışında da müsbit gelişmeler gözlenmektedir.

Eskilerle yeniler arasındaki farkı ortaya koymak maksadıyla eskilerden iki, yenilerden de iki tefsir arasında bir mukayese ve karşılaştırma yapmak suretiyle gözlenen değişme ve gelişmeyi örneklemek istiyoruz.

Eskilerden Hicrî 5. asırda yaşamış olan el-Fadl b. Hasen b. el-Fadl et-Tabersînin Mecmeu'l-beyan adlı tefsiri ve Hicri 11. asırda yaşamış olan Molla Muhammed Muhsin el-Feyz el-Kâşânî'nin es-Safi adlı tefsiriyle;

Yenilerden 1981 de vefat eden Muhammed Hüseyin Tabatibâî'nin el-Mizan adlı tefsiri ve bir heyet tarafından yazılıp Ayetullah Mekârim Şîrazî tarafından tashih edilen ve 1989'da Tahran'da Farsça olarak basılan Nümüne adlı tefsirler arasında bu mukayese yapılmıştır.

Mukayese için şimdilik bir örnek teşkil etmesi için Fatiha Sûresi ve Bakara Sûresinin başından 47. âyete kadar olan kısım seçilmiştir.

1- Fatiha Sûresi âyet 6-7

اهدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ آمِينَ.

(Bize doğru yolu göster! Kendilerine lütuf ve ihsanda bulunduğun kimselerin yolunu; gazaba uğramışların ve sapmışların yolunu değil!)

Tabersî: Bizim kitaplarımızda gelen rivayetlere göre, sirat-i Müstakîm'den yani doğru yoldan murat, Peygamber (AS) ve onun yerine geçen imamlardır. Ancak âyetin manasını genelleştirerek tevhid, adl ve velâyet gibi islâmın tamamını ihtiva etmesi daha uygundur.

es-Safi: Sirat-i Müstakîm dünyada imamdır. Bir rivayete göre sirat,

Emîr'ül-Mü'minin Ali Aleyhisselâmdır. أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ kendilerine nimet verilenler ise Hz. Ali ve onun Şia'sıdır.

Tabatibâî: Bu zat önce dirayet usûlüne göre tefsir yapar, sonra rivayetleri ele alır. Rivayet kısmında Ca'fer es-Sadık'tan şöyle nakleder: Sirat-ı

Müstakîm'den murad, Emir'ül-Mü'minin Ali Aleyhisselâm'dır.

Bir başka rivayete göre: Hz. Muhammed'i ve onun Ehlibeiti'ni sevmektir.

Nümûne Tefsiri: Farsça olarak yazılmış bulunan bu tefsirde Sırat-ı Müstakîm ile ilgili ehli sünnetin görüşüne muhalif bir şeye rastlanmamıştır.

أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ de ise önce "kendilerine nimet verilenler kimlerdir?" diye soru sorar. Buna cevap olarak da Nisa Sûresinin 69. âyetini okur. Ayetin özeti, Allah'a ve Resûlüne itaat edenlerdir.

2- el-Bakara

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

(O kitap -Kur'an-; onda asla şüphe yoktur. O, muttekiler için bir hidayet ettir.)

et-Tabersî: Kitap, Kur'an'dır. Ehli sünnet tefsirlerine muhalefet yoktur.

es-Sâfi: Kitaptan murad Ali'nin kitabıdır. Ca'fer es-Sadık'tan naklederek "Kitap Ali'den ibarettir" der. Muttakileden maksad Şiflerdir.

Tabatıbâi: Ehli sünnete muhalefet yoktur.

Numûne: Ehli Sünnete muhalefet yoktur.

3- El Bakara âyet 8:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ

(İnsanlardan bazıları da vardır ki, inanmadıkları halde "Allah ve ahiret gününe inandık" derler)

et-Tabersî: Ehli sünnete muhalif bir açıklama yoktur.

es-Sâfi: Ayette geçen Allah ve âhiret gününe inandık dedikleri halde inanmayan münafıkların Hz. Ebu Bekir ve Ömer de dahil olmak üzere Hilâfet'te Hz. Ali'ye taraftar olmayan Sahabei Kiramdır.

Tabatıbâi: Rivayet kısmında es-Sâfi'de geçenlere benzer şeyler nakleder.

Numûne: Âyette geçen münafıkları ehli sünnet gibi açıklar.

4- el-Bakara âyet 27:

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ

فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ*

(Onlar, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler...)

et-Tabersî: Ehli sünnetin görüşüne muhalif bir açıklama yoktur.

es-Sâfi: Allah'a verdikleri sözü tutmayanlar, Allah'ın rububiyetini Peygamberlerin nübüvvetini, Hz. Ali'nin imametini (reisliğini) kabul etmeyenlerdir.

Tabatıbâi: Ehli sünnete muhalefete bulunmaz.

Numûne: Âyette geçen münafıkları ehli sünnet gibi açıklar.

5- el-Bakara: âyet 37:

فَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

(Âdem rabbinden bir takım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti...)

e-Tabersî: Ehli sünnete muhalefet yoktur.

es-Sâfi: Hz. Âdem hata edince affolunması için Hz. Muhammed, Hz. Ali, Fatıma, Hasen ve Hüseyin ile tevessül ederek Allah'a yalvardı ve Allah Âdem'i onların hürmetine affetti.

Tabatıbâî: el-Kuleynî'den naklen es-Sâfi'nin yorumunu aynen vermektedir.

Numûne: Ehli Sünnete muhalif bir yoruma rastlanmaz.

6- el-Bakara âyet 40:

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ*

(Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın. Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, Ben de size vaadettiklerimi vereyim.)

et-Tabersî: Ehli Sünnete muhalif bir yorum yoktur.

es-Sâfi: Âyette geçen "ahid" Hz. Ali'nin halifeliğidir, diyerek "Eğer Hz. Ali'nin halifeliğini kabul ederseniz sizi Cennet'e koyarım" şeklinde tefsir eder.

et-Tabatıbâî: Ehli Sünnete muhalif bir yorum yoktur.

Numûne: es-Sâfi'deki görüşe tam katılmamakla birlikte ona biraz yakın bir yorum yapar.

7- el-Bakara âyet 41:

وَأْمِنُوا بِمَا أَنْزَلْنَا مَصَدَقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ*

(Elinizdekini -Tevratın aslını- tasdik edici olarak indirdiğim Kur'an'a iman edin. Sakın onu inkâr edenlerin ilki olmayın...)

et-Tabersî: Ehli Sünnete muhalefet yoktur.

es-Sâfi: "Hz. Muhammed'e indirdiğime, O'nun nübüvvetine, kardeşi Ali'nin imametine inanın" şekilde tefsir eder.

Tabatıbâî: Ehli Sünnete muhalefet yoktur.

Numûne: Ehli Sünnete muhalefet yoktur.

8- el-Bakara âyet 47:

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ

(Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi cümle âleme üstün kıldığımı hatırlayın.)

et-Tabersî: Ehli Sünnete muhalefet yoktur.

es-Sâfi: "Size verdiğim nimetlerin" ibaresini, "size Peygamber olarak Musa ve Harun'u gönderdim. Her ikisi de size, "Hz. Muhammed'in Peygamberliğini, Hz. Ali'ye olan vasiyyeti ve onun soyundan gelenlerin imamlık

haklarını bildirdi" şeklinde tefsir eder.

Tabatîbâî: Ehli sünnete muhalefet yoktur.

Numûne: Ehli Sünnete muhalefet yoktur.

KAYNAKLAR

- 1- el-Buharî, Muhammed b. İsmail,
el-Camiu's-Sahîh ve Şerhî Umdet'ül-Kârî el-Aynî
Beyrut tab'ı, tarihsiz.
- 2- Ebû Davûd, Süleyman b. Es'as es-Sicistanî Sünen Ebû Davûd,
Humus, Suriye, tarihsiz.
- 3- Müslim, Müslim b. Haccac en-Nisâbüri,
el-Câmiu's Sahîh ve Nevevî Şerhî Kahire 1929
- 4- Tirmizî, Muhammed b. İsmâ
Sünen Tirmizî, Kahire 1978
- 5- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd
Sünen İbn Mâce Kahire 1918
- 6- İsfihanî, el-Hâfız Ebû Naîm,
el-İmame ve'r-Red ala'r-Rafîda
Tahkîk Dr. Ali Nâsır el-Fakîhî, el-Medînel Münevvere 1987
- 7- Tabersî, Ebû Ali el-Fadl b. el-Hasen
Mecmeu'l Beyan fi Tefsîru'l-Kur'an,
Dârul-Maarif, Lübnan 1986
- 8- Ebu'l-Muzaffer el-İsîrâyînî
el-Tabsîr fi'd-Dîn, el Envâr 1940
- 9- el-Kâşânî, Molla Muhammed Muhsîn el-Feyz,
Tefsîr es-Sâfi Berut 1979
- 10- ez-Zemahşerî Cârullah Mahmud b. Ömer
el-Keşşâf, Beyrut, tarihsiz.
- 11- ed Davûdî, Muhammed b. Ali, Şemseddin
Tabakatü'l-Müfessirin, Daru'l-Kutub el-İlmiye Beyrut, tarihsiz
- 12- ez-Zehebî, Muhammed Hüseyin
et-Tefsîr ve'l-müfessirûn. Dâru'l-Kutub el-Hadîse Kahire 1976
- 13- Tabatîbâî, Muhammed Hüseyin
el-Mîzan, Kum, tarihsiz
- 14- Âyetullah, Mekârim Şîrazî
Tefsir Numûne, Tahran 1989
- 15- Musâ, el-Müsevî, Dr.
eş-Şîa ve't-Tashîh Santa Monica, U.S.A. 1988
- 16- Ethem Ruhî Fığlalı, Prof. Dr.
İmamiye Şîası, Selçuk Yayınları Ankara 1984
- 17- Muhammed Ebû Zahra
el-İmam es-Sadık, Dâru'l-Fikri'l-arabî Kahire